

Przekład sądowy

Trzeba starać się zrozumieć, że ten potężny organizm sądowy utrzyma się zawsze w swego rodzaju choćby chwiejnej równowadze i że jeśli człowiek coś samowolnie na swoim miejscu zmienia, usuwa sobie ziemię spod własnych stóp i może sam runąć, podczas gdy wielki organizm łatwo powetuje sobie to drobne zakłócenie na innym miejscu – wszystko jest przecież powiązane – i zostanie nie zmieniony, a nawet, co jest prawdopodobniejsze, stanie się jeszcze bardziej zwarty, jeszcze baczniejszy, jeszcze surowszy i bardziej zawzięty.

Franz Kafka, *Proces*¹⁷, przeł. Bruno Schulz,
GRAF-PUNKT, Warszawa 1994, s. 120–121.

Przekład sądowy jest szczególnym rodzajem przekładu prawnego, wykonywanym przede wszystkim przez tłumaczy przysięgłych. W świetle nowej ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego z 25 listopada 2004 r.

¹⁷ Ciekawe uwagi na temat tłumaczenia angielskiego tytułu *Procesu* Franza Kafki prezentuje R. A. Posner (1998: 130, przypis 2). Jego zdaniem *Trial* (*Proces*) powinien zostać przetłumaczony jako *Case* albo *Proceeding*, ponieważ *Proces* Kafki parodiuje niekontradykcyjny kontynentalny proces karny (*proceeding*), nie zaś anglosaski proces karny (*trial*). Tytułem wyjaśnienia, **model kontradykcyjny** występuje, co do zasady, w procesie karnym typu anglosaskiego, gdzie proces toczy się w formie sporu równouprawnionych stron przed bezstronnym sądem (Marszał 1997: 69). W procesie karnym typu europejskiego kontynentalnego zasada kontradykcyjności jest realizowana w odniesieniu np. do prawa polskiego w niepełnym zakresie. Przeciwieństwem tej zasady jest zasada śledcza występująca w **procesie inkwizycyjnym**, która zakłada skupienie w ręku sądu wszystkich funkcji procesowych; w polskim prawie karnym ma ona duże znaczenie w postępowaniu przygotowawczym (Marszał 1997: 69, 71).

(Dz.U. Nr 273, poz. 2702 z późn. zm.) zasadniczo zmienił się status prawny tłumaczy. Wprowadzono nowe zasady nabywania uprawnień do wykonywania zawodu, tym samym ustawodawca rozszerzył krąg osób mogących wykonywać zawód tłumacza przysięgłego na osoby niemające wykształcenia filologicznego.

Ponadto uwzględniona została specyfika tłumaczenia na potrzeby wymiaru sprawiedliwości, zwłaszcza przekład pism sądowych i procesowych, a także tłumaczenie elementów rozprawy sądowej, a więc tłumaczenie ustnego dyskursu prawnego, coraz częściej obecne w polskiej literaturze przedmiotu (np. Biernacka 2019, 2014; Tryuk 2006, 2010; Nartowska 2018). Przekład sądowy jest, zdaniem M. Tryuk, „najbardziej znaną odmianą tłumaczenia środowiskowego” (2006: 10; por. też Tryuk 2006: 101–121 oraz przegląd literatury potwierdzającej tę tezę u Biernackiej 2014: 34–37) oraz „jedną z najtrudniejszych odmian przekładu ustnego” (Tryuk 2010: 15) m.in. z uwagi konieczność tłumaczenia różnych gatunków tekstów w różnych odmianach i rejestrach języka. Tłumacz sądowy na rozprawie lub przesłuchaniu, jak wskazuje M. Tryuk (2010: 16), „znajduje się w samym centrum konfliktu interesów” w specyficznej sytuacji komunikacyjnej wzmacnianej określonymi aktami mowy, sposobami i celami zadawania pytań itd. Do najważniejszych cech (ustnego) przekładu sądowego jako przekładu środowiskowego (*public service interpreting*) należą: poufny kontekst sytuacji komunikacyjnej i nierówny status uczestników aktu komunikacji, dwukierunkowość tłumaczenia, tłumaczenie dialogów i krótkich fragmentów wypowiedzi bez notacji, używanie różnych odmian języka (por. szerzej Biernacka 2014: 37).

Mówiąc o przekładzie sądowym, poruszamy się przede wszystkim w obszarze języka prawniczego, a ściślej rzecz ujmując, w kręgu **języka prawniczego praktyki orzeczniczej**, o czym była już mowa w rozdziale 1. Język ten, jak pisze Zieliński (1999: 64)¹⁸, ma dwie odmiany:

¹⁸ Według najnowszego podziału M. Zielińskiego (2004: 14) „język sądowy” i (lub) „język okołosądowy” (zgodnie z nową nomenklaturą) mieści się w kategorii zróżnicowanych socjolektalnie „języków okołoprawnych”. Por. także typologia tekstów z dziedziny prawa Gajdy (2004: 28) oparta na genologii, czyli nauce o gatunkach – w kontekście przekładu sądowego można powołać *teksty sądowe* (np. akt oskarżenia, zeznanie, ekspertyza sądowa, wezwanie, mowa końcowa prokuratora i obrońcy, wyrok, postanowienie, nakaz aresztowania,

- język, w którym toczą się postępowania sądowe i *quasi-sądowe* oraz
- język, w którym formułowane są rezultaty tych postępowań lub ich uzasadnienia.

Język postępowań jest w znacznym stopniu językiem mówionym, co wyróżnia go spośród innych odmian języka prawniczego. W trakcie rozprawy głównej formułowane są wypowiedzi nawiązujące z jednej strony do języka procedury cywilnej, karnej lub administracyjnej, w zależności od rodzaju postępowania, z drugiej zaś operujące słownictwem języka potocznego, zrozumiałym dla nieprawników uczestniczących w rozprawie. Wśród typów wypowiedzi pojawiają się wypowiedzi opisowe (np. mowa obrończa, uzasadnienie wyroku), interakcje (np. przesłuchanie świadka) oraz pytania ze strony sądu i innych uczestników postępowania, a także wypowiedzi performatywne. Z prawnego punktu widzenia zasada ustności jest jedną z naczelných zasad postępowania sądowego w sprawach cywilnych i karnych (por. przede wszystkim art. 210 § 1 kpc oraz art. 365 kpk) w przeciwieństwie do postępowania administracyjnego (art. 14 § 1 kpa). Dotyczy ona formy, w jakiej ma być przedstawiany sądowi materiał faktyczny i dowodowy (Siedlecki i Świeboda 1998: 61; Marszał 1997: 76–77).

Odmiana pisana języka dotyczy dokumentów procesowych i pism sądowych oraz sentencji wyroków wraz z ich ewentualnym uzasadnieniem. W terminologii polskiego kodeksu postępowania cywilnego „pisma procesowe”, czyli pisma stron lub uczestników postępowania kierowane do organów procesowych, np. wnioski, oświadczenia (art. 125 kpc) odróżnia się od „pism sądowych” pochodzących od sądu, które przeznaczone są dla stron lub uczestników postępowania, np. wezwania, orzeczenia (Jodłowski i in. 1997: 243). Na zbiorcze określenie obu rodzajów pism używa się terminu kodeksowego „pisma sądowe” (np. art. 131 § 2, 133 § 3, 136 § 2, 1134, 1135 § 2 kpc).

Kluczowa jest świadomość różnic terminologicznych pomiędzy procedurą cywilną i karną.

nakaz rewizji, ugoda itd.) oraz *teksty wyrażające roszczenia prawne* (np. pozew, odwołanie, skarga, apelacja).